

Meer halen uit de schoolbibliotheek

Werken aan een levende leescultuur

Kees Broekhof werkt als senior adviseur voor Sardes en is auteur van de brochurereeks 'Meer lezen, beter in taal' en mede-ontwikkelaar van de monitor de Bibliotheek op school.

De Bibliotheek op school zorgt voor steeds meer schoolbibliotheken. Maar worden die ook optimaal gebruikt om een levende leescultuur te realiseren? Hoe helpen leraren en bibliothecarissen leerlingen om het juiste boek te vinden, wat doen zij om het stillezen te optimaliseren en om het vrijetijdslezen te stimuleren? En past de boekencollectie eigenlijk wel bij de leerlingen?

De Bibliotheek op school (dBos) bereikt meer dan 3000 basisscholen met totaal 655.000 leerlingen. Dat is 44 procent van het basisonderwijs. Het aantal deelnemende scholen groeit nog steeds, dus lijkt er alle reden om tevreden te zijn. Maar deelnamecijfers zeggen niet alles. Uit de landelijke monitor blijkt dat het leesplezier ieder jaar afneemt. Dat roept vragen op. Zou het zonder de Bibliotheek op school wellicht nog erger gesteld zijn met het leesplezier en is dit het hoogst haalbare resultaat? Of laten scholen en bibliotheken kansen liggen om het leesplezier te stimuleren en vast te houden? In de praktijk blijkt dat dat laatste zeker het geval is. Daarom staan we hieronder stil bij een aantal mogelijkheden om de kwaliteit van leesbevordering op een hoger plan te krijgen.

Het juiste boek

Uit interviews met leerlingen blijkt dat het vinden van het juiste boek cruciaal is voor het aanwakkeren van leesplezier. Zelfs leerlingen die zeggen niet van lezen te houden, geven aan dat ze lezen wel leuk vinden 'als het maar een goed boek is' (Broekhof e.a., 2019). De vraag is dus: waarom slagen kinderen er niet altijd in om het juiste boek te vinden? Een belemmerende factor is dat beginnende lezers vaak een beperkte interesse hebben. Zij houden bijvoorbeeld vast aan een bepaalde serie (*Het leven van een loser!*), omdat ze te weinig andere boeken kennen. Om dit te doorbreken moeten zij volop gelegenheid krijgen om kennis te maken met verschillende schrijvers, series, genres etc. Dit aanbod in de bibliotheek hebben is niet voldoende. Ook de leraar heeft hier

FOTOGRAAF: ERIC BRINKHORST, I.O.V. KUNST VAN LEZEN

een belangrijke taak. Zij kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat leerlingen alleen al kennismaken met 40 nieuwe boeken per jaar, door iedere week uit een ander boek voor te lezen. Dat zijn 160 boeken in vier jaar tijd!

Het juiste boek heeft ook het juiste taalniveau. Het is echter een misverstand dat het juiste taalniveau hetzelfde zou zijn als het AVI-niveau waarop leerlingen lezen tijdens de leeslessen. Toch verbieden sommige leraren hun leerlingen een boek te kiezen dat boven hun AVI-niveau ligt. Maar dat een kind vrijwillig op een hoger

niveau wil lezen, betekent juist dat het bereid is zich extra in te spannen om het verhaal te begrijpen. En dat zet extra zoden aan de dijk voor de taalontwikkeling: onderzoekers Kortlever en Lemmens (2012) constateerden dat kinderen die vrijwillig boven hun niveau lezen hoger scoren op de Cito-eindtoets. Lezen boven je AVI-niveau is dus juist goed.

De leraar als rolmodel?

Leraren krijgen vaak het advies om zelf te lezen terwijl de kinderen stil lezen, omdat ze zo een rolmodel voor leerlingen zouden zijn. Toch is dit niet

altijd aan te bevelen. Zolang er nog kinderen zijn die vaak niet lezen tijdens het stillezen, dient de leraar daar eerst aandacht aan te besteden. Zwakke lezers vermijden namelijk vaak het lezen en lopen zo het risico hun leesplezier te verliezen. Juist hen moet je helpen om te genieten van een boek, want meer nog dan de andere lezers hebben zij baat bij het rendement dat lezen voor het plezier oplevert voor hun leesvaardigheid. Een persoonlijk gesprek is daarbij de doorslaggevende factor. Wat interesseert het kind? Wat doet het in zijn vrije tijd? Wat kun je samen met dit kind zoeken wat daarbij past? En hoe volg je dit kind op een manier die het kind als zorgzaam ervaart en niet als drammerig? Leraren en leesconsulenten zijn dan een soort mentoren die ondersteuning bieden aan kinderen die niet uit zichzelf tot leesplezier komen.

Stillezen optimaliseren

Op veel scholen bestaat het stillezen uit een kwartier lezen per dag, waarbij de leerlingen mogen lezen in een boek van hun keuze. Wanneer het kwartier is afgelopen zegt de leraar: 'Oké, boeken weg en pak je rekenwerkboek.' Het stilleesmoment wordt zo een zouteloos verplicht nummer, terwijl er met een beetje meer inzet veel meer van te maken is. De leraar kan bijvoorbeeld aan het eind van het leeskwartier een kind vragen wat er zo geestig was waardoor het onder het lezen in de lach schoot; of een kind laten vertellen wat het vindt van het eerste deel van die nieuwe serie waaraan het zojuist is begonnen; of zelf vertellen wat zij momenteel thuis voorleest; etc. Zo komt de leescultuur daadwerkelijk tot leven: we lezen niet alleen, we delen ook onze leeservaringen. Ook is het aan te bevelen om het leeskwartier een keer per week in te vullen met een boekenkringactiviteit, om de leerlingen met elkaar in gesprek te brengen en kennis te laten maken met nieuwe boeken, zie '25 werkvormen voor de boekenkring'. Deze werkvormen en de brochure 'Verrijkt vrij lezen', met tips om de leescultuur in de klas te versterken, zijn te vinden op de website van de Bibliotheek op school (www.debibliotheekopschool.nl/onderwijs).

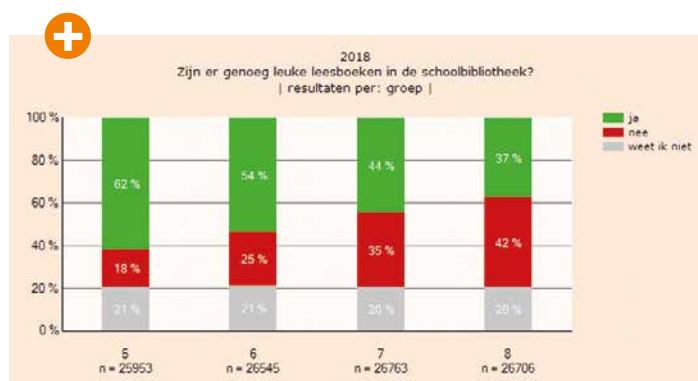
Boeken mee naar huis!

Onderzoekers Mol en Bus (2011) hebben vastgesteld dat kinderen die veel lezen in de vrije tijd aanzienlijk beter presteren op diverse taaldomeinen dan leeftijdgenoten die weinig lezen. Deze effecten zijn echter gevonden bij lezen in de vrije tijd. Het is de vraag of stillezen op school evenveel oplevert, zeker als dat als verplichting wordt beleefd. Het is daarom belangrijk om het lezen in de vrije tijd aan te moedigen. Dat betekent dat leerlingen de boeken van de schoolbibliotheek mee naar huis moeten kunnen nemen. Daar wordt de grootste winst geboekt, want daar is de motivatie het meest intrinsiek en daar is de leestijd niet beperkt. Toch

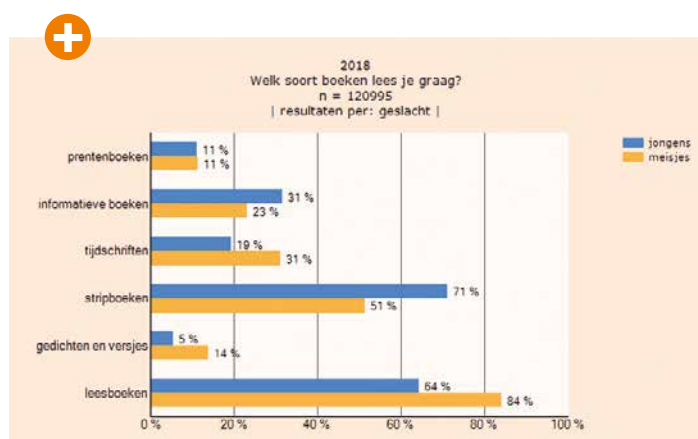
Figuur 1: Ontwikkeling leesplezier in groep 5-8 in de periode 2016-2018 op basisschool De Wegwijzer, Kampen.

Figuur 2: Mening van leerlingen in groep 5-8 over de aanwezigheid van leuke leesboeken in de schoolbibliotheek op scholen met dBos (landelijk gemiddelde).

Figuur 3: Voorkeuren van jongens en meisjes in groep 5-8 voor soorten boeken op scholen met dBos.

blijkt dat slechts 35 procent van de dBos-scholen toelaat dat de boeken mee naar huis gaan (Hartkamp, 2018). Dat is betreurenswaardig, want dit ontnemt kinderen de kans om thuis, 's avonds, in het weekeinde en in de vakanties, plezier te beleven aan lezen en hun taalvaardigheid te verbeteren. Het advies aan scholen is dan ook: vertrouw je leerlingen, geef de boeken mee naar huis, maak daar goede afspraken over met de kinderen en hun ouders en neem voor lief dat er soms een boek niet terugkomt. Zie voor een goede aanpak om ouders hierbij te betrekken het 'Draaiboek begeleiden scholen bij Ouderpartnerschap en Lezen' te vinden op de website van dBos.

De monitor als hulpmiddel voor een maatwerkcollectie

Het doel van de monitor bij de Bibliotheek op school is om scholen en bibliotheken informatie te bieden om doelgericht in gesprek te gaan over de samenwerking rond leesbevordering. Door jaarlijks de digitale vragenlijsten af te nemen bij leerlingen (groep 5-8) en leraren, heldere doelen te stellen en de resultaten goed te volgen is het mogelijk om het leesplezier bij de leerlingen te laten toenemen, zoals figuur 1 laat zien.

De monitor bevat ook informatie over de mening van de leerlingen over de schoolbibliotheek. Daaruit blijkt dat bijna een op de drie basisschoolleerlingen vindt dat er niet genoeg leuke leesboeken in de schoolbibliotheek zijn. Figuur 2 laat zien dat het aandeel leerlingen met deze mening groeit van 18 procent in groep 5 tot 42 procent in groep 8. Er zijn in groep 8 zelfs meer leerlingen die ontevreden zijn over de collectie leuke leesboeken, dan leerlingen die tevreden zijn.

Dat leerlingen in de hogere groepen steeds negatiever oordelen over de schoolbibliotheek is een belangrijk gegeven, te meer omdat kinderen naarmate zij ouder worden sowieso steeds minder leesbevorderingsimpulsen ervaren (Broekhof e.a., 2019). Als de schoolbibliotheek niet aan de behoeften voldoet, neemt het risico toe dat deze kinderen hun plezier in lezen verliezen. Om te zorgen dat deze kinderen hun plezier in lezen niet verliezen, zijn er twee oplossingen. Ten eerste kan de leraar ervoor zorgen dat leerlingen met meer verschillende soorten boeken kennismaken. Het is immers mogelijk dat leerlingen met 'nee' bedoelen dat zij verschillende keren hebben misgegrepen naar dat ene deel van *Het leven van een loser*. Door leerlingen bekend te maken met een breder assortiment aan boeken, zal de kans toenemen dat zij in de schoolbibliotheek iets van hun gading vinden. Ten tweede kan de bibliotheek de collectie aanpassen op basis van de informatie over de leesvoorkeuren van de leerlingen die te vinden is in de monitor, per klas en zelfs afzonderlijk voor

jongens en meisjes. Het lijkt er echter op dat bibliotheken niet altijd oog hebben voor de voorkeuren van leerlingen bij het samenstellen van boekencollecties. De normen die zij standaard gebruiken wijken af van de voorkeuren die in de monitor te zien zijn. De school doet er goed aan de bibliotheek daarop te wijzen en aan te dringen op maatwerk (zie figuur 3).

Tot slot

De leraar is de sleutel tot een levende leescultuur in de klas. Ambitieuze leesbevorderende leraren vragen zich niet af wat zij moeten doen om leerlingen aan het lezen te krijgen, maar hoe zij de dingen die zij doen beter kunnen doen, vaker, intensiever, gedifferentieerder. En die ambitieuze leraar laat niet los voordat zij ook die leerling die zegt niet van lezen te houden aan het lezen heeft gekregen. De bibliotheek kan die leraren helpen, door de resultaten van de inspanningen van het team jaarlijks te volgen met de monitor en door te zorgen voor een echte maatwerkcollectie. Met de aanbevelingen in dit artikel kunnen leraren en leesconsulenten samen werken aan een levende leescultuur op school.

Stel op basis van informatie uit de monitor een maatwerkcollectie samen

Bronnen

- Broekhof, K., Vaessen, K., Maarse, M., Aarssen, J. & Velzen, T. van (2019). *Cijfers en meningen over lezen in Nederland. Kinderen, jongeren, leraren en ouders*. Utrecht: Sardes, i.o.v. de Onderwijsraad.
- Hartkamp, J. (2018). *De Bibliotheek op school – enquête boeken mee naar huis*. Amsterdam: DESAN, i.o.v. Kunst van Lezen.
- Kortlever, D. & Lemmens, J. (2012). Relaties tussen leesgedrag en Cito-scores van kinderen. *Tijdschrift voor communicatiewetenschap*, 40/1, 87-105.
- Mol, S. & Bus, A. (2011). Lezen loont een leven lang. *Levende Talen Tijdschrift*, 12, 3, 3-15.

+ Alle ouders betrekken bij vrijetijdslezen

De kans dat een kind uitgroeit tot een gemotiveerde lezer wordt vijf keer zo groot als er thuis een levende leescultuur is (Stalpers, 2007). Een levende leescultuur betekent dat ouders thuis zelf lezen, voorlezen, vragen stellen over boeken of samen met het kind boeken uitzoeken in de bibliotheek. Wanneer dit gebeurt is er in het vrijetijdslezen een enorme winst te behalen. Door de week, voor het slapen gaan, maar zeker ook in de vakantie. Maar wat als die levende leescultuur er thuis niet is? Wat kun je dan doen als school? Scholen die met dBos werken geven vanuit hun eigen ervaringen zeven concrete tips:

Tip 1

Leen de boeken van dBos het hele jaar uit, ook voor de vakanties. Het is zo duidelijk als wat: elk kind moet de kans krijgen om een boek in de vrije tijd te lezen.

Tip 2

Voer leesgesprekken met kinderen en ouders over leesmotivatie en boekvoorkeuren. Het is belangrijk dat ouders aan school informatie geven over de leesmogelijkheden thuis, maar ook dat ouders thuis gesprekken aan gaan

over boeken die kinderen meenemen van school.

Tip 3

Als ouders laagtaalvaardig zijn, kunnen ze een gesprek met het kind voeren over lezen en de boeken die het kind leest in de vrije tijd. Bouw daarbij routines op: het kind leest dagelijks in een gezellige setting (voor) en de ouder geeft complimenten of vraagt het kind iets over het verhaal.

Tip 4

Laat ouders meedoen aan activiteiten rondom boekpromotie op school zoals voorlezen, de Verteltas, of de Boekenmarkt. Laat ook de leerlingen tijdens een ouderavond aan hun ouders vertellen hoe een speeddate met boeken is gegaan en welke boeken daar voor het kind zijn uitgekomen.

Tip 5

Laat vrijwilligers kinderen helpen bij het zoeken naar een fijn boek. Laat ze ook voorlezen in laagtaalvaardige gezinnen, in aanwezigheid van de ouders. Vrijwilligers kunnen een kind wellicht ook begeleiden naar een buitenschools leesfeest of naar een boekwinkel of bibliotheek.

Tip 6

Geef vanuit de bibliotheek op school elke maand boekentips rond een thema zoals vrouwenvoetbal, of het lievelingsboek van de leraar. Al die thema's lenen zich ook voor inbreng van boekentips door ouders.

Tip 7

Ga samen met ouders en kinderen van groep 3 en 4 naar de bibliotheek en laat kinderen boeken uitzoeken voor het Zomerlezen. Daar ontstaan vaak gesprekken tussen ouders onderling en tussen ouders en kinderen over lezen in de vrije tijd.

Scholen kunnen de resultaten uit de leesmonitor gebruiken om ambities te formuleren op het terrein van ouders en vrijetijdslezen. Zo geeft slechts 45 % van de kinderen in de bovenbouw aan dat ze wel eens een tip over boeken van hun ouders krijgen. En meer dan 50 % van hen geeft aan dat er thuis nooit over boeken wordt gepraat (Monitor Bibliotheek op school, 2018). Dat kan natuurlijk beter. Daar liggen kansen!

IvdB

FOTO: TOM VAN LIMPT